

مسیرنمای تحولات آینده

فریبرز بیات

وجدان‌های فردی را تشکیل می‌داد. به‌طور کلی زندگی صورت کاملاً جمعی داشت، ارزش‌ها، عقاید، سلاقی، پوشش، آرایش، تغذیه و ... همه متأثر از فضای جمعی و گروهی بود. اما هرچه جامعه مدرن‌تر شد افراد از دایره نفوذ افکار و عقاید و علائق و سلاقی گروهی خارج شدند و فردیت و استقلال و هویت فردی جای سلطه جمعی و گروهی را گرفت. در چنین وضعیتی میدان برای تکثر افکار و اندیشه‌ها، تنوع نیازها و سلاقی و به‌طور کلی سبک‌های زندگی متفاوت باز شد.

با چنین درک و دریافتی از موضوع سبک زندگی و نقش و اهمیت آن در شناخت جوامع و گروه‌های اجتماعی، هنگامی که تصویر کلی جامعه را از نظر می‌گذرانیم ایران را جامعه‌ای متنوع از نظر فرهنگ، زبان، قومیت، مذهب و ... می‌یابیم. تحولات دهه‌های اخیر چون رشد سواد و تحصیلات، شهرنشینی، تغییر و تحولات جمعیتی، وضعیت اقتصادی، تحریم‌ها و نوع معیشت، تحولات سیاسی ناشی از انقلاب و جنگ و نیز قرار گرفتن در معرض فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی و فرایند جهانی شدن، تنوع و تکثر فرهنگی جامعه ایران را مضاعف و به‌غایت پیچیده کرده است. این تنوع فرهنگی را به‌ویژه در میان نسل جوان جامعه که به‌دلیل تجهیز به دانش و مهارت‌های نوین و قرار گرفتن در معرض تبادلات و تعاملات اجتماعی و فرهنگ جهانی، پیشگام تحولات فرهنگی هستند، بهتر و بیشتر می‌توان ملاحظه کرد. آنچه اکنون از آن به‌عنوان فرهنگ جوانان یا به‌عبارت دقیق‌تر «سبک زندگی جوانان» یاد می‌شود، به‌خوبی گویای وضعیت متنوع، متکثر، متحول و حتی متلاطم فرهنگی جامعه است. در واقع به نظر می‌رسد جوانان تحت تأثیر تغییر

شناخت ترجیحات، علائق و رفتار گروه‌ها و اقشار اجتماعی از جمله دغدغه‌های اساسی نظام‌های اجتماعی و نهادها و دستگاه‌های سیاستگذاری فرهنگی است. در مطالعه ترجیحات و رفتار گروه‌های اجتماعی در جوامع امروزی و به‌ویژه پس از تغییر و تحولات گسترده اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جوامع و توسعه فناوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی و شبکه‌های اجتماعی، مطالعات روان‌شناختی و مقولات کلانی چون طبقه اجتماعی و گروه منزلتی، به‌تنهایی کفایت نمی‌کند. مفهوم و متغیری که در دهه‌های اخیر برای مطالعه رفتار و ترجیحات گروه‌های اجتماعی بیشتر مورد توجه جامعه‌شناسان و پژوهشگران حوزه مطالعات اجتماعی و فرهنگی قرار گرفته «سبک زندگی» است. سبک زندگی تجسم ترجیحات افراد در زمینه ارزش‌گذاری، افکار، رفتار و مصرف است. سبک زندگی پاسخ عینیت‌یافته فرد به این پرسش است که من کیستم و با دیگران چه تفاوت و تمایزی دارم؟

سبک زندگی مفهومی مدرن است و ریشه در تغییر و تحولات اجتماعی و فرهنگی دارد که از نیمه دوم قرن بیستم و اوایل قرن بیست و یکم در جهان شکل گرفته و دنیای ما را به کلی دگرگون ساخته است. از بین متغیرهای ساختاری مختلفی که چنین تحولی را شکل داده‌اند، ظهور و بروز فردیت یکی از مهم‌ترین عوامل است. اهمیت فردیت و استقلال رأی، نظر و علائق فردی یکی از شاخص‌ها و ممیزات اساسی عصر و نسل جدید است. این در حالی است که پیش از این فرد در جمع مستحیل بود، افراد تفاوت و تمایزی از نظر علائق، نگرش‌ها و ترجیحات با هم نداشتند. وجدان جمعی بزرگترین بخش

است هنجارها و قواعد رسمی از سوی آینده‌سازان کشور پس زده شده و یا به‌طور مکرر از سوی آنان نقض و مورد تخطی قرار گیرد.

جوانان به‌دلیل نوجویی و خلاقیت، روزآمدی و نگاه به آینده و نیز همگامی و همراهی با روند تحولات آینده در حوزه علم و فناوری، مسیرنما و نوک پیکان تحولات آینده جامعه هستند. جهت درک روند تغییر و تحولات فرهنگی جامعه در آینده، شناسایی حوزه‌های در معرض تغییر، نوع، شدت و جهت این تغییرات، همچنین پیامدها و آسیب‌های آن و به ویژه شناخت سبک زندگی جوانان از اهمیت بسزایی در برنامه‌ریزی‌های فرهنگی برخوردار است. بررسی و مطالعه سبک زندگی جوانان، گذشته از آنکه به درک روند تغییر و تحولات فرهنگی جامعه کمک می‌کند، نحوه درک، تفسیر و مواجهه جوانان با برنامه‌ها و سیاست‌های فرهنگی را نیز مشخص خواهد کرد و امکان بازنگری و تجدیدنظر یا تقویت، تکمیل، توسعه و اشاعه سیاست‌ها و برنامه‌های فرهنگی را برای دستگاه‌های سیاست‌گذار و برنامه‌ریزان فرهنگی کشور فراهم می‌آورد.

و تحولات شتابان و سریعی که در عرصه‌های کلان اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی جامعه رخ داده است و نیز متناسب با اقتضانات اجتماعی و نسلی و نگرش‌ها، نیازها و سلیقه خود، سبک‌های زندگی متفاوتی و متنوعی را برگزیده و اختیار کرده‌اند.

سبک زندگی تعدادی از جوانان در جامعه ما بیش از آنکه در چارچوب هنجارهای رسمی قرار گیرد خبر از تسلط نسبی فرهنگ و هنجارهای غیررسمی در میان این قشر می‌دهد. سبک زندگی و هنجارهای مسلط بر رفتار برخی از جوانان حاکی از شکل‌گیری نوعی فرهنگ مقاومت در برابر برخی از نشانه‌های فرهنگ رسمی است. به نظر می‌رسد برخی از هنجارها و قواعد رسمی ما دچار پس افتادگی نسبت مقتضیات زمان و مکان و علم و فناوری‌های نوین شده است. به همین دلیل نیز نمی‌تواند گاهی اوقات راهنما و نقشه راهی پیش پای جوانان برای زندگی در جامعه حال و آینده بگذارد. برخی از قواعد و هنجارهای مرسوم ما قادر نیست با تولید معنا، اشتیاق، شورانگیزی و اتفاق نظر، جوانان را نسبت به مطلوبیت، کارآمدی و مشروعیت خود برانگیزد. به نظر می‌رسد چنین علل و عواملی موجب شده

